

DZIEWIĘCDZIESIĘCIOLECIE CZASOPISMA SZKOŁA SPECJALNA Część II

Do osób, które w dużym stopniu przyczyniły się do rozwoju *Szkoły Specjalnej*, należała prof. Janina Doroszevska. Absolwentka Wydziału Filozoficznego UW, na którym zdobywała wiedzę z zakresu psychologii, sztuki, estetyki i prawa. W 1928 r. wraz z mężem, wybitnym językoznawcą prof. Witoldem Doroszewskim, wyjechała do Paryża, gdzie studiowała teorię sztuki i sztukę dziecka, obroniła pracę doktorską z zakresu ikonografii. Po powrocie do kraju pracowała jako asystentka w Katedrze Historii Sztuki UW (1929–1933). Podczas wielu wyjazdów zagranicznych zapoznała się z organizacją i zasadami pracy wychowawczej stosowanymi w przedszkolach i szkołach dla dzieci pełnosprawnych i zakładach dla dzieci niewidomych. Okres okupacji spędziła w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach, gdzie podjęła pracę pedagogiczną, była kierownikiem przedszkoli i internatu dla dzieci niewidomych, prowadziła rewalidację dla dzieci ze sprzężonymi zaburzeniami rozwoju oraz opiekowała się sierotami wojennymi. Po wyzwoleniu pracowała w Krakowie jako wychowawczyni domu dziecka i instruktorka wychowania przedszkolnego, w Zakopanem jako kierowniczka wychowania i zastępca dyrektora Kolonii Sanatoryjnej, w Warszawie w Szpitalu Karola i Marii jako pierwsza w Polsce wychowawczyni szpitalna oraz w Instytucie Głuchych i Ociemniałych „z przydziałem do PIPS-u”, w którym formalnie została zatrudniona w październiku 1949 r. (Hryniewicka, 2014, s. 25–65).

Chociaż Doroszevska funkcję redaktora naczelnego *Szkoły Specjalnej* oficjalnie objęła dopiero po śmierci Grzegorzewskiej, tj. w roku 1967, to była z tym czasopismem związana już od roku 1947, w którym – poprzez publikację swojego pierwszego artykułu na temat wychowania dziecka niepełnosprawnego – zapoczątkowała cykl *Materiałów wychowawczych*, służących nowemu działowi kształcenia nauczycieli i wychowawców dla dzieci przewlekle chorych. Jako ścisły współpracownik Grzegorzewskiej¹, nawet w czasie, gdy czasopismo było zamknięte, a Instytut przekształcony w Studium, włączała się w pracę nad koncepcją nieistniejącego pisma, zbierając materiały do późniejszych publikacji. Od 1 XI 1957 r. pełniła funkcję redaktora działu, wcześniej (19 IX 1957) została zastępcą redaktora, przejmując tę funkcję od Wacława Tułodzieckiego (1904–1985)

¹ Zarówno w PIPS-ie, jak i w Katedrze Pedagogiki Specjalnej na Wydziale Pedagogicznym UW.

– absolwenta PIPS-u (1928), ministra oświaty w latach 1959–1966, posła na Sejm PRL, autora opracowań z zakresu surdopedagogiki (por. Tomasik, 2001, s. 112).

Wśród redagowanych przez Doroszewską numerów *Szkoły Specjalnej* było kilka wyjątkowych. Niewątpliwie na takie wyróżnienie zasługiwały numery 2 z 1964 r., 1 z 1965 r., 3 z 1967 r. oraz 3/4 z 1972 r. Omówione w nich szczególnie ważne dla rozwoju szkolnictwa specjalnego i kultury polskiej wydarzenia ukazywały również „jej nieprzemijające wartości oraz niezwykłość i piękno osobowości człowieka, który owe wartości wniósł do kultury, był ich twórcą” (Frydrychowska, Głazek, 1974, s. 304).

W numerze 2 z 1964 r., wydanym z okazji obchodów 40-lecia Instytutu Pedagogiki Specjalnej oraz 20-lecia PRL-u, przedstawiono historię powstania, etapy rozwoju, osiągnięcia Instytutu oraz kierowniczą i twórczą rolę M. Grzegorzewskiej w polskiej pedagogice specjalnej oraz w kształtowaniu instytucji będącej „wiernym bezkompromisowym rzecznikiem spraw tych dzieci «zza burty»” (*Komitet Redakcyjny*, 1964, s. 66). Rozważano również „tajemnicę urzekającej atmosfery Instytutu, o której tak dużo mówią i której zapomnieć nie mogą jego absolwenci”, zwracając uwagę na dobroć promieniującą od Grzegorzewskiej, podkreślaną przez następującą wypowiedź długoletniego jej współpracownika Władysława Radwana: „jest rzeczą zrozumiałą, że ludzie, którzy zrozumieli, kim jest Maria Grzegorzewska, pragnęli rozszerzyć jej wpływ na wychowanie. Grzegorzewska i Jej praca to jedno z największych zjawisk w okresie dwudziestolecia. Nieraz rozmyślałem nad osobowością i starałem się wykryć główne źródło Jej siły. Wysokie kwalifikacje umysłowe, zdolności organizacyjne, śmiała inicjatywa i poczucie rzeczywistości, instynkt sprawiedliwości w ocenie ludzi i rzeczy, wielkie poczucie odpowiedzialności, wysokie napięcie uczuciowe w stosunku do wyznawanych ideałów – to wszystko stanowi niezwykle wartościowy zespół cech. Ale to jeszcze nie tłumaczy wielkiej siły wychowawczej [...]”. Wynikała ona z jej postaw wobec ludzi. „Na rozmowy, na listy nie żałowała czasu i energii aż do rozrzutności. Przy czym w stosunku do człowieka, któremu miała udzielić pomocy wychowawczej, stosowała bezkompromisową prawdę. [...]. Ta prawda połączona z wychowawczą życzliwością, z szacunkiem do człowieka i wiarą w możliwość wywyższenia się nie tylko z błędów i usterek, ale nawet z upadku, robiła cuda” (*Komitet Obchodu...* 1964, s. 82). Uzupełnieniem tych rozważań były dwa artykuły zawarte w numerze 4 z roku 1964, a mianowicie artykuł Tułodzieckiego pt. *Podstawowe problemy szkolnictwa specjalnego w świetle reformy szkolnictwa podstawowego i średniego* oraz Grzegorzewskiej pt. *Prace naukowe w zakresie pedagogiki specjalnej w 20-leciu PRL*².

Omawiana tematyka była kontynuowana w numerze 1 z 1965 r., zawierającym obszernie sprawozdanie z wystawy 40-lecia Instytutu Pedagogiki Specjalnej³, będącej – zdaniem jej organizatorów – „wspólnym, zbiorowym czynem pra-

² Wcześniejsze ich zestawienie znajduje się w: Grzegorzewska, M. (1959). Informacje o pracy naukowej Katedry Pedagogiki Specjalnej UW oraz Instytutu Pedagogiki Specjalnej. *Szkoła Specjalna*, T. 20, 3, s. 167–171; *Psychologia Wychowawcza*, 2, s. 193–196.

³ Zasygnalizowane wcześniej w doniesieniu wstępnym w T. 25 z 1964 r., s. 229–234.

owników Instytutu i Kolegów z terenu”, chcących w tej formie dać wyraz „najwyższego uznania i oddania dla twórcy Instytutu, Marii Grzegorzewskiej” oraz udokumentować „własną więź z Instytutem” i z jego zadaniami (s. 2). Poszczególne części tego sprawozdania, sporządzone przez pracowników naukowych, nauczycieli-metodyków różnych działów szkolnictwa specjalnego, kierowników pracowni psychologicznej, pedagogicznej oraz ortofonicznej, stanowią cenne źródło informacji dotyczących teorii i praktyki pedagogiki specjalnej, metod pracy rewalidacyjnej i resocjalizacyjnej, warunków pracy w szkołach i zakładach specjalnych, twórczości nauczycieli, efektów ich pracy, historii, stanu i perspektyw rozwoju szkolnictwa specjalnego oraz działalności PIPS-u. Wśród nich znajdują się również informacje J. Doroszewskiej o powstaniu i losach *Szkoły Specjalnej* oraz o jej roli w realizacji dydaktycznych i naukowych zadań Instytutu, uzupełnione informacjami M. Mlekickiej o stanie i rozwoju biblioteki, mającej oprócz 70 tytułów czasopism polskich i 24 czasopism obcojęzycznych (pochodzących z wymiany ze *Szkołą Specjalną*) „najbogatszy księgozbiór w Polsce w zakresie pedagogiki specjalnej”⁴ (s. 36–37).

Nieco inny charakter miał numer 3 z 1967 r., prawie w całości poświęcony pamięci zmarłej 7 maja Marii Grzegorzewskiej, w którym oprócz informacji o stracie, jaką poniosło szkolnictwo specjalne oraz polska kultura, zamieszczono jej przemówienie wygłoszone w PIPS-ie na zakończenie roku akademickiego 1965/66, fragmenty jej nieopublikowanych listów do młodego nauczyciela, notę biograficzną opracowaną przez Z. Wojtaszek, rozważania Doroszewskiej o jej osobowości, wypowiedź Z. Jaroszewskiego o jej wkładzie w historię polskiej nauki, wykaz jej ważniejszych publikacji, opis przebiegu jej ostatniej drogi życiowej wraz z tekstami przemówień wygłoszonych podczas uroczystości pogrzebowej oraz tekstami audycji radiowych jej poświęconych. Na końcu tych rozważań umieszczono lakoniczną notatkę informującą, że: „Pismem z dnia 1 września 1967 r. Ministerstwo Oświaty i Szkół Wyższych nadało Instytutowi Pedagogiki Specjalnej nazwę im. Marii Grzegorzewskiej” (s. 251). Zawiadamiając o tym zaszczytnym dla Instytutu postanowieniu, Redakcja *Szkoły Specjalnej* dała wyraz swemu przeświadczeniu, iż realizuje gorące pragnienie wszystkich uczniów i przyjaciół prof. dr Marii Grzegorzewskiej.

O tym, jak ważną pozycję zajmowała Grzegorzewska w nauce polskiej, świadczą kolejne numery jubileuszowe z roku 1972, 1974, 1975, 1983, 1985, 1994, 2004, 2012, których celem było przypomnienie i reinterpretacja jej działalności.

Numer 3/4 z 1972 r., wydany z okazji 50-rocznicy Instytutu, ukazał się w powiększonej objętości i zawierał wiele ciekawych artykułów składających się na wartościowe dzieło o Instytucie, będącym, jak podkreśliła we wstępie Redakcja, „jedną z pierwszych uczelni w Europie, która kształciła nauczycieli dla wszystkich typów szkół specjalnych, a na terenie kraju była przez kilkadziesiąt lat jedyną placówką zajmującą się teorią i praktyką pedagogiki specjalnej. Tym samym wywarła znaczny wpływ na ukształtowanie oświaty w zakresie kształcenia

⁴ Złożony wówczas z 13 tys. tomów.

dzieci i młodzieży z odchyleniami od normy i na rozwój myśli pedagogicznej i społeczno-opiekuńczej dotyczącej wszystkich kategorii upośledzeń” (s. 193). Autorami zawartych w tym jubileuszowym numerze artykułów przeważnie byli wieloletni, zasłużeni i doświadczeni pracownicy Instytutu, którzy pisali „o jego narodzinach i historii, o jego złożonej działalności i bogactwie, oryginalności i naukowo uzasadnionych podstawach zadań, organizacji i programie pracy” (Frydrychowska, Głazek, 1974, s. 306). O bogactwie dostarczonych informacji świadczą m.in. artykuły: J. Doroszewskiej J. Kubeczko, H. Okopińskiego pt. *Instytut Pedagogiki Specjalnej (historyczne uwarunkowania Instytutu)*; J. Doroszewskiej pt. *Teoretyczne podstawy działalności Instytutu*; J. Doroszewskiej i S. Dziedzica pt. *Podstawowe założenia i problemy teoretyczno-dydaktyczne*; E. Żabczyńskiej pt. *Studia zaoczne dla sędziów dla nieletnich i kuratorów sądowych*; B. Urbańskiej pt. *Pracownia psychopedagogiczna*; J. Kubeczko pt. *Pracownia profilaktyczna*, M. Janeczko pt. *Pracownia ortofoniczna*; H. Seniów pt. *Muzeum Pedagogiki Specjalnej w PIPS oraz Metoda ośrodków pracy w warsztacie pracy nauczyciela szkoły specjalnej*; S. Papuzińskiego *O atmosferze wychowawczej*; W. Ptaszyńskiej pt. *Wykładowcy Instytutu*; S. Dziedzica pt. *Szkolnictwo dla dzieci upośledzonych umysłowo*; E. Nurowskiego pt. *O społecznie niedostosowanych – w 50-lecie Instytutu Pedagogiki Specjalnej*; R. Janeczki pt. *Powstanie i rozwój działu kształcenia nauczycieli-wychowawców dla dzieci przewlekle chorych i kalekich w PIPS*; E. Bendych, M. Janik, W. Dolańskiego pt. *Dział niewidomych*; s. E. Jezierskiej pt. *Profesor Maria Grzegorzewska a sprawa głuchoniewidomych*; A. Hulka pt. *Rehabilitacja inwalidów w programie Instytutu Pedagogiki Specjalnej*.

Całość niniejszych rozważań zamyka artykuł Doroszewskiej pt. *Podstawowe publikacje teoretyczne pracowników Instytutu i kręgu jego współpracowników*. Poprzedzony on jest wstępem, w którym autorka przedstawia trudności w wyodrębnieniu tego, co można nazwać pracą naukową ówczesnego Instytutu. Przywołując poglądy znanego socjologa wykładającego w Instytucie prof. S. Czarnowskiego, według którego „nauka nie polega na pisaniu książek, lecz na rozwiązywaniu problemów”⁵, oraz stanowisko Grzegorzewskiej, że pracą naukową jest również praca organizacyjna, jeśli konsekwentnie realizuje stworzoną koncepcję teoretyczną, Doroszewska utrzymywała, iż dla wielu osób taką pracą naukową niewątpliwie był Instytut. Ponadto jej zdaniem przyjęta koncepcja Instytutu nie pozwalała na oddzielenie działalności teoretycznej od praktycznej, zwłaszcza że ta ostatnia była bardziej preferowana z powodu trudności natury administracyjnej (brak etatów naukowych, brak funduszy itd.) oraz ogólnej atmosfery Instytutu, skłaniającej do większego zaangażowania się w bieżące prace dydaktyczne niż naukowe (Doroszewska, 1972a, s. 349). Niemniej jednak spod ręki pracowników Instytutu wychodziło sporo wartościowych publikacji, co obrazuje bibliografia zamieszczona na końcu omawianego tomu (Krauze, 1972, s. 372–383). Najczęściej były one zamieszczane w *Szkole Specjalnej*, która zdaniem Doroszewskiej zajmowała wyjątkowe miejsce wśród innych czasopism pedagogicznych, gdyż musiała „jako jedyne czasopismo z tej dziedziny w Polsce, obejmujące całokształt zagad-

⁵ Patrz: Szacki, J. (1972). Socjolog-polihistor. *Kultura*, 13, (459) z dn. 26 marca.

nień pedagogiki specjalnej, po pierwsze współdziałać w pogłębieniu pedagogiki specjalnej jako dyscypliny naukowej, w zakresie sześciu (lub więcej) działów specjalistycznych, mając obowiązek również uwzględniać «zaplecze» naukowe, zaznajamiając czytelnika, zwłaszcza z ostatnio bujnie rozwijającymi się tezami neurologii, psychologii, socjologii i innych, po drugie – doskonalić pracowników rewalidacyjnych tych wielu dziedzin pedagogiki specjalnej” (Doroszevska, 1972b, s. 274). Ta dwoistość zadań, sprowadzająca się do łączenia teorii i praktyki, ujawniała się w doborze czytelników, wśród których byli nie tylko pracownicy zatrudnieni w różnorodnych instytucjach, takich jak: przedszkola, szkoły różnego typu, zakłady lecznicze, zakłady poprawcze, sądy dla nieletnich, zakłady dla osób chronicznie chorych, dla osób o różnym stopniu upośledzenia umysłowego, dla niewidomych i niedowidzących, ale również lekarze mający kontakt z upośledzonym, sędziowie dla nieletnich oraz psychologowie (tamże, s. 275).

Wielu z nich studiowało lub było absolwentami PIPS-u, który w maju 1970 r. uzyskał status wyższej szkoły zawodowej, zamykając dotychczasowy 48-letni okres działalności pedagogicznej. A oto jak ten fakt relacjonowała *Szkoła Specjalna* w sprawozdaniu z przebiegu akademii zorganizowanej dla uczczenia półwiecza uczelni: „Rok jubileuszowy stał się okazją do retrospektywnego spojrzenia na osiągnięcia tej jedynej w Polsce placówki i uczelni pedagogicznej i uświadomienia sobie roli, jaką odgrywała w polskiej i nie tylko polskiej pedagogice na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat. Ale również i przyszłe jego losy budzą żywe zainteresowanie wśród setek nauczycieli szkół i zakładów specjalnych oraz wielu instytucji społecznych” (Leśniak, 1972, s. 368). Na ten temat wypowiedział się doc. dr K. Kirejczyk, który w swym referacie poruszył szczegółowe problemy szkolnictwa specjalnego: „przedstawił mianowicie szkolnictwo specjalne na tle gwałtownego rozwoju nauki i techniki i problem kadr pedagogicznych”. Ze względu na „niezbyt niepomyślną sytuację w tej dziedzinie” jego zdaniem „należałoby przystąpić jak najszybciej do przekształcenia i rozbudowy Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w uczelnię akademicką i uruchomienia wydzielonego studium magisterskiego nie tylko w Instytucie, lecz także i w terenowych uniwersytetach” (tamże, s. 371). Podobne stanowisko zajął dyrektor Instytutu doc. S. Larecki⁶, który „przedstawił obecny stan Instytutu, nakreślając równocześnie perspektywę jego rozwoju. [...] Do roku 1955 Instytut kształcił nauczycieli formalnie w zakresie WKN, a od r. 1955 do 1970 SN-u⁷. Instytut mimo przejścia na inny typ kształcenia nauczycieli zachowuje nadal swój dotychczasowy charakter, jest mianowicie w dalszym ciągu placówką dydaktyczno-naukową, a więc prowadzi swą działalność w dwóch kierunkach: kształcił nauczycieli dla potrzeb szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz prowadzi badania naukowe w różnych dziedzinach pedagogiki specjalnej i nauk pokrewnych” (tamże). „Działalność dydaktyczno-naukowa koncentruje się w czterech zakładach (oligofrenopedagogiki, surdopedagogiki, resocjalizacji nieletnich i profilaktyki społecznej) oraz w trzech

⁶ Larecki pełnił funkcję dyrektora w latach 1970–1973, w latach 1973–1981 był rektorem.

⁷ WKN – Wyższe Kursy Nauczycielskie, SN – Studium Nauczycielskie.

pracownikach (technicznych środków nauczania i diagnostyki dzieci upośledzonych umysłowo, technicznych środków nauczania i diagnostyki dzieci głuchych i logopedii oraz psychologii klinicznej). Postuluje się utworzenie dwóch dalszych zakładów: tyflopedagogiki i pedagogiki terapeutycznej” oraz – oprócz utrzymania dotychczasowych form kształcenia, jakimi były studia zaoczne, eksternistyczne i stacjonarne – uruchomienie jednorocznych studiów stacjonarnych dla absolwentów WSN, a także dalszych uniwersyteckich studiów magisterskich i doktoranckich umożliwiających rozwiązanie problemu kształcenia kadr naukowych dla potrzeb pedagogiki specjalnej⁸ (tamże, s. 371–372).

Zdaniem Frydrychowskiej i Głazek „rozszerzenie zadań Instytutu w zakresie działalności naukowej oraz programu i struktury kształcenia” przyczyniło się do rozwoju czasopisma. „Wprawdzie kontynuuje ono podstawowe założenia i zadania nakreślone 50 lat temu [...], jednakże życie współczesne, jego tempo i wymagania wpływają na zmianę treści. Zaciera się też różnica między artykułami z teorii i praktyki. W dziale «Z praktyki pedagogicznej» młodzi nauczyciele o aspiracjach i ambicjach naukowych próbują swoich sił, podejmując prace badawcze (w swojej klasie, w szkole, w środowisku) i przedstawiają je na łamach «Szkoły Specjalnej», która zawsze gotowa jest służyć nauczycielowi i szkolnictwu specjalnemu zgodnie z potrzebami życia” (Frydrychowska, Głazek, 1974, s. 307). Aby sprawdzić, w jakim stopniu czasopismo to zaspokaja potrzeby swoich czytelników, w jaki sposób pomaga w codziennej pracy związanej bezpośrednio z dzieckiem odchylonym od normy oraz w samokształceniu, które z publikowanych materiałów są najbardziej przydatne, co należy w nim zmienić, czy jego rozpowszechnienie, częstotliwość ukazywania się i objętość są właściwe, w 1974 r. Redakcja przeprowadziła ankietę⁹, z której wynika, że chociaż było ono dostępne w zasadzie tylko w prenumeracie (77% respondentów spośród 136 osób w wiek od 20 do 50 lat wypożyczało je najczęściej z własnej szkoły; 53% czytało dorywczo), wszyscy wypowiedający się ocenili je pozytywnie. Większość respondentów (92%) czytywała tylko niektóre artykuły, kierując się własną specjalizacją, działem pisma lub określoną potrzebą chwili. Za bardzo interesujący i potrzebny został uznany dział *Z praktyki pedagogicznej*. Wiele osób prosiło o jego rozszerzenie, zdarzały się również propozycje powołania nowego działu – poradnictwa prawnego (Redakcja, 1975, s. 61–63). Przytaczając te ważne dla analizy rozwoju *Szkoły Specjalnej* opinie, konieczne jest uwzględnienie kontekstu, w jakim były one wypowiedane. Jak wiadomo, był to czas ogromnych przemian dokonujących się we wszystkich dziedzinach życia, w tym również w edukacji. Nie ominęły one także redakcji czasopisma. W 1975 r. ze stanowiska redaktora naczelnego zrezygnowała Doroszewska, która swoje obowiązki przekazała dotychczasowemu zastępcy redaktora prof. Ottonowi Lipkowskiemu.

⁸ W 1972 r. grono pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu składało się zaledwie z 25 pracowników etatowych, w tym: 6 docentów, 6 doktorów, 13 magistrów oraz z 37 pracowników na pracach zleconych, w tym: 1 profesor, 2 docentów, 14 doktorów i 20 magistrów (Leśniak 1972, s. 372).

⁹ Patrz: *Szkoła Specjalna* (1974). T. 35, 4, s. 307–308.

Otton Lipkowski to człowiek niezwykle zasłużony dla pedagogiki specjalnej. Absolwent PIPS-u z roku 1932, od roku 1951 zatrudniony na uczelni, początkowo jako kierownik Muzeum Szkolnictwa Specjalnego i jednocześnie wykładowca metodyki społecznie niedostosowanych, od roku 1966 jako zastępca dyrektora, w latach 1967–1970 był dyrektorem PIPS-u, a po roku 1970 dziekanem Wydziału Resocjalizacji. W okresie jego kadencji na stanowisku redaktora naczelnego, zakończonej w 1982 r., zaszło kilka ważnych wydarzeń. Przede wszystkim na mocy zarządzenia Rady Ministrów w dniu 2 kwietnia 1976 r. PIPS został przekształcony w Wyższą Szkołę Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, mającą pełne uprawnienia uczelni akademickiej kształcącej na poziomie magisterskim. Na początku lat 80. do pedagogiki wprowadzono oprócz dwu- i trzyletniego również pięcioletni tok studiów i otwarto nowe kierunki kształcenia. Lipkowski bardzo intensywnie uczestniczył w różnorodnych pracach związanych z kształceniem w zakresie pedagogiki specjalnej. Od 1970 r. brał udział w pracach Zespołu Dydaktyczno-Wychowawczego Pedagogiki Specjalnej przy Ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Do końca życia kierował pracami polskiego zespołu pedagogów specjalnych, współpracującego przy Uniwersytecie Humboldta w Berlinie z ekipą międzynarodową nad uporządkowaniem terminologii z zakresu pedagogiki specjalnej. Od 1968 r. był członkiem Zarządu Sekcji Wychowania Federation Internationale des Communautés d' Enfants, afiliowanej przez UNESCO. Uczestniczył również w pracach wielu organizacji związanych z oświatą, m. in. współpracował z TPD, Radą Centralnego Ośrodka Metodycznego Ministerstwa Oświaty, Komisją Doradczą przy Departamencie Spraw Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości, Radą Naukową IPSiR UW, TWK, komitetami redakcyjnymi *Domu Dziecka*, *Probleatów Opiekuńczo-Wychowawczych*, Towarzystwem Logopedycznym, Towarzystwem Psychiatrycznym, z Instytutem Programów Szkolnych MOiW (opracowującym programy dla szkół specjalnych różnych typów) (Żabczyńska, 1998, s. 250–253).

Ta niezwykle bogata działalność Lipkowskiego znajdowała swoje odbicie w doborze materiałów publikowanych w *Szkole Specjalnej*. Jako przykład może posłużyć egzemplarz z roku 1976, podejmujący aktualne w tym czasie problemy. Jednym z takich problemów było przeprowadzenie reformy oświaty obejmującej również szkolnictwo specjalne. W artykule przedstawiającym przygotowany przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania wspólnie z Instytutem Programów Szkolnych *Projekt kształcenia specjalnego w nowym systemie szkolnym* omówiono: zadania systemu kształcenia specjalnego w stosunku do dzieci z różnego rodzaju odchyleniami i zaburzeniami rozwojowymi; zasady, na jakich powinien opierać się przyszły nowoczesny system kształcenia specjalnego; cele kształcenia i wychowania uwzględniające specyficzne potrzeby i możliwości dzieci i młodzieży różnych kategorii upośledzeń; organizację kształcenia specjalnego; założenia programowe 10-letniej szkoły specjalnej; nauczanie przedmiotowe – systematyzujące (kl. IV–X) oraz fakultatywne zajęcia pozalekcyjne. Jednocześnie proszono czytelników „o żywy udział w dyskusji i o zgłaszanie uwag i propozycji zmian, które posłużą do udoskonalenia i ewentualnie do uzupełnienia” projektu (1976, s. 3).

O tym, jak rozległą tematykę podejmowała *Szkola Specjalna* kierowana przez Lipkowskiego, można wnioskować na podstawie zamieszczonej w stopce redak-

cyjnej listy osób wchodzących w skład Komitetu Redakcyjnego. Są tam wymienieni znani z późniejszej działalności wybitni uczeni: dr M. Balcerek, doc. dr J. Baran, doc. dr H. Borzyszkowska, prof. dr J. Doroszevska, doc. dr S. Dziedzic, mgr J. Głazek, mgr L. Gomółka, doc. dr hab. A. Hulek, dr R. Janeczko, mgr W. Jelska, doc. dr J. Kostrzewski, mgr G. Maj, doc. dr L. Mościcka, doc. dr hab. H. Olechnowicz, dr W. Patulski, doc. dr Z. Sękowska, mgr R. Sierpiński, mgr Z. Skibiński, prof. dr H. Spionek, dr I. Stawowy, mgr T. Szymczak, doc. dr I. Wald (1976, s. 2).

Ostatnim numerem redagowanym przez Lipkowskiego był numer 1 z roku 1982, który ukazał się z opóźnieniem spowodowanym trudną sytuacją zaistniałą w Polsce. Komentarz wyjaśniający to opóźnienie wyraźnie ukazuje, jak duże znaczenia dla Redakcji miało utrzymanie tego czasopisma oraz jaką troską otaczano dzieci niepełnosprawne. „W związku ze stanem wojennym druk czasopism pedagogicznych został wstrzymany. Redakcja kontynuowała jednak, w miarę możliwości, swoją działalność. Było to możliwe mimo ograniczonych kontaktów i trudności komunikacyjnych. Do Redakcji nadchodziły bowiem artykuły, zapytania dotyczące podejmowanych prac. Były to przede wszystkim materiały i listy od Kolegów z różnych placówek specjalnych, którzy wykorzystali czas wolny od pracy w szkole na uporządkowanie i zapisanie swoich doświadczeń. Materiały te posłużyły Redakcji do przygotowania kolejnych numerów – tak, aby opóźnienie druku nie spowodowało także uszczerbku w treści i zakresie publikacji. Z materiałów nadesłanych i kontaktów bezpośrednich z Kolegami z placówek specjalnych wynikało wyraźnie, że skutki obecnej trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej i zakłóconego rytmu życia codziennego odczuły szczególnie dzieci upośledzone, pochodzące ze środowisk najbiedniejszych i jednostki o zmniejszonej sprawności i odporności życiowej. W związku z tym – notujemy z dużym zadowoleniem – Koledzy dokładali i dokładają wszelkich starań, by istniejące warunki w jak najmniejszym stopniu zaważyły na ich rozwoju. Wymaga to wzajemnej pomocy na każdym kroku, integracji dążeń w tym kierunku różnych środowisk społecznych, którym los dziecka jest bliski i drogi. W odniesieniu do dziecka słabego – upośledzonego współpraca ta jest szczególnie potrzebna” (*Redakcja*, 1982, s. 3).

Od roku 1970 sekretarzem redakcji, a w latach 1982 (od nr 2) – 2000 redaktorem naczelnym *Szkoły Specjalnej* była dr Ewa Żabczyńska. Karierę zawodową rozpoczęła w 1952 r. po ukończeniu studiów psychologicznych i prawniczych. W latach 1953–1959 pracowała w charakterze redaktora w PWN, gdzie przez jakiś czas redagowała książkę prof. Stanisława Batawi dotyczącą przestępczości nieletnich. Pod wpływem tej lektury zatrudniła się w Schronisku dla Nieletnich Chłopców w Warszawie-Falenicy, w którym pracowała jako psycholog do 1963 r. W latach 1963–2003 pracowała w PIPS-ie, prowadząc zajęcia z zakresu niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży. Gdy Instytut przekształcił się w WSPS, powierzono jej stanowisko dyrektora Instytutu Resocjalizacji.

Pierwszy tekst, jaki ukazał się po objęciu przez Żabczyńską obowiązków redaktora naczelnego *Szkoły Specjalnej*, informował o zmianach personalnych w składzie redakcji oraz o tym, że ze stanowiska redaktora naczelnego odszedł prof. dr Otton Lipkowski, którego wkładowi i osobistej trosce w dużym stopniu czasopismo zawdzięcza „swój charakter, osiągnięcia, to, czym jest obecnie i jak

służy swoim Odbiorcom i sprawie ludzi odchylonych od normy. Wśród naszych Autorów niejeden swój udany debiut zrealizował dzięki zachęcie i pomocy Profesora Lipkowskiego" (*Komitet Redakcyjny i Redakcja...* 1982, s. 83). Wyrażając za to wszystko swoją wdzięczność, Redakcja zapewniała, że dołoży starań, by kontynuować dotychczasową linię rozwoju czasopisma.

O spełnieniu tej zapowiedzi świadczą tematy prezentowane w numerze 3 z 1983 r., jak np. *Założenia programowo-organizacyjne kształcenia ogólnego w szkołach specjalnych* opracowane przez Instytut Programów Szkolnych MOiW oraz w numerze 4: *Kształcenie umiejętności spostrzegania własnego ciała* (Martens), *Kształcenie głosu dziecka upośledzonego umysłowo w stopniu lekkim* (Matuszewska), *Spostrzeganie figur geometrycznych przez dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim* (Mikrut), *Różnice i zależności występujące w wybranych umiejętnościach uczniów kończących szkołę podstawową dla lekko upośledzonych* (Pańczyk), *W kręgu sztuki i milczenia* (Kosiński), *Udostępnienie niewidomym dzieł sztuki* (Artymowski), *Karta nauczyciela – prawa i obowiązki pedagogów specjalnych* (Nowak), *Potrzeby i możliwości kształcenia zawodowego upośledzonych umysłowo* (Czeniecki), *Rolnictwo nie ucierpi przez kształcenie części młodzieży upośledzonej umysłowo* (Główka).

Wprowadzone przez Żabczyńską zmiany dotyczyły częstotliwości wydawania *Szkoły Specjalnej*, przekształconej w 1982 r. w dwumiesięcznik, rezygnacji z koncepcji profilowania tematycznego numerów, uzasadnionej „różnorodnymi potrzebami środowiska pedagogów specjalnych, koniecznością poszerzenia wiedzy z różnych dziedzin pedagogiki specjalnej, ciągłego doskonalenia się” oraz licznymi propozycjami wydawniczymi składanymi w Redakcji. Informując o tym fakcie Redakcja przekonywała czytelników, że od przyszłego roku będą mieli możliwość znalezienia w każdym numerze czasopisma prac związanych z dziedziną, którą się zajmują, a także prac z innych dziedzin pedagogiki specjalnej (1983, s. 1).

Jedyny wyjątek stanowiły numery jubileuszowe. W czasie kadencji Żabczyńskiej do wydania takich numerów skłaniały obchody 60-lecia i 70-lecia istnienia czasopisma. Przy okazji pierwszego z tych jubileuszy Redakcja podkreśliła, iż założone w 1924 r. przez M. Grzegorzewską czasopismo „jest nadal jedynym w Polsce periodykiem, poświęconym wyłącznie pedagogice specjalnej. Wraz z ogromem przemian, jakie dokonały się w tym okresie w świecie i w Polsce we wszystkich warstwach życia społecznego, wiele zmieniło się i w tej dziedzinie – rozwinęła się teoria, rozbudowała praktyka. O tym wszystkim «Szkoła Specjalna» stara się na bieżąco informować Czytelników, służąc pomocą przede wszystkim wychowawcom i nauczycielom dzieci niepełnosprawnych (choć krąg odbiorców rozszerzył się wraz z zakresem tej dyscypliny) w udoskonaleniu metod ich pracy, w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, w popularyzowaniu problematyki dzieci z zaburzeniami rozwojowymi, integrując przy tym środowisko pedagogów specjalnych przez umożliwienie wymiany doświadczeń, dyskusje i polemiki itp.” (1984, s. 83).

Dla uczczenia wspomnianego jubileuszu cały 2 numer czasopisma z 1984 r. był przeznaczony na prezentację wybranych tekstów osób szczególnie zasłużonych dla rozwoju opieki nad dzieckiem specjalnej troski i rozwoju polskiej pedagogiki specjalnej. Wśród nich znalazły się już wcześniej publikowane w *Szkole Specjalnej* fragmenty prac: M. Grzegorzewskiej pt. *Głuchociemni* (z 1927 r.), *Zna-*

czenie budzenia i wzmocnienia dynamizmu adaptacyjnego jednostki w procesie jej rewitalizacji (z 1969 r.), R. Czackiej pt. *Książka niewidomego* (z 1934 r.), N. Han-Ilgiewicz pt. *Kilka uwag o zjawisku wychowalności* (z 1971 r.), J. Doroszewskiej pt. *Diagnoza w pracy pedagoga specjalnego* (z 1973 r.), O. Lipkowskiego pt. *Ortodydaktyka* (z 1972 r.) i *Problemy ogólnej teorii pedagogiki specjalnej* (z 1981 r.). Ponadto prace P. Suchana, W. Sterlinga, M. Wawrzynowskiego, T. Benniego, artykuł inaugurujący pracę z 1 numeru *Szkoły Specjalnej* z 1924 r. – *Zamiast programu* oraz *Uchwały I Polskiego Zjazdu Nauczycieli szkół Specjalnych* (19–22 XII 1925 r.). Z tymi artykułami korespondowały: wspomnienia B. Krauze wydane w 16. rocznicę śmierci M. Grzegorzewskiej zawierające nowe, niepublikowane dotąd dane biograficzne z życia uczonej (1983, s. 243–251), praca O. Lipkowskiego pt. *Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej w 60-leciu istnienia uczelni* (1985, 4) oraz praca G. Kornet pt. *Deontologia pedagoga specjalnego w poglądach Marii Grzegorzewskiej* (1985, 4).

W przypadającą w 1994 r. kolejną jubileuszową rocznicę czasopisma ponownie przypomniano jego historię i dorobek, akcentując jego wyjątkowość na rynku wydawniczym. Oczywiście, jak zaznaczono w słowie od Redakcji, inne czasopisma pedagogiczne i psychologiczne publikują materiały z zakresu pedagogiki specjalnej, co jest zrozumiałe, zważywszy na rozwój wiedzy interdyscyplinarnej. Rozwój ten dokonuje się również w obrębie pedagogiki specjalnej, która dzięki rozszerzeniu zakresu i pola działania wykracza znacznie poza szkołę specjalną jako jedyne terenu pracy pedagogów specjalnych. Stąd sugestie dotyczące zmiany tytułu czasopisma na bardziej korespondujący z jego treścią, na które Redakcja odpowiedziała w następujący sposób: „W obronie dotychczasowej praktyki stają tu inne racje: postrzeganie wartości własnej historii, korzeni, z których się wywodzimy, przebytej drogi i doświadczeń, wreszcie – odczuwana potrzeba kontynuacji zasadniczej linii pisma i przekazywania przychodzącym, nowym pokoleniom Czytelników tych myśli i idei, które legły u początków «Szkoły Specjalnej» i stanowią fragment naszej dyscypliny, a które w ciągu ubiegłych dziesięcioleci nie uległy dezaktualizacji, ponieważ są ponadczasowe. Chcemy je ukazać w nowej, zmieniającej się rzeczywistości” (Redakcja, 1994, s. 67). Jednocześnie, jak zaznaczyła Redakcja, cele i zadania czasopisma nie zmieniły się w ostatnim okresie, dlatego będą realizowane adekwatnie do sygnalizowanych potrzeb społecznych. Przy okazji poinformowała swoich odbiorców o zjawiskach niekorzystnych, takich jak zmniejszenie ilości numerów w ciągu roku do 5, wydawanie numerów podwójnych – jednak o zmniejszonej objętości, nieregularność i opóźnienia w wydawaniu, mając nadzieję na pokonanie trudności, czego pierwszym zwiastunem była poprawa wyrazistości druku (tamże, s. 68–69). Jako temat refleksji jubileuszowej zostały opublikowane wybrane fragmenty komunikatu wygłoszonego na I Polskim Zjeździe Nauczycieli Szkół Specjalnych w dniach 19–20 grudnia 1925 r. w Warszawie oraz notatka historyczna dr Michaliny Stefanowskiej pt. *Początki organizowania szkoły specjalnej dla dzieci umysłowo upośledzonych w Warszawie* (z 1926) (tamże, s. 69–71).

W 1998 r. Żabczyńska redagowała numer dodatkowy, stanowiący „cenne źródło historii pedagogiki specjalnej dla obecnych i przyszłych pokoleń”. Nawiązując do wprowadzonego w 1981 r. działu *Zasłużeni dla pedagogiki specjalnej*, przedstawiła otrzymane w latach 1981–1990 materiały odtwarzające biografie wybranych (spośród 60 wcześniej opisanych) osób, takich jak: Stanisław Batawia,

Tytus Benni, Róża Czacka – Matka Elżbieta, Czesław Czapów, Janina Doroszewska, Włodzimierz Dolański, ksiądz Franciszek Jakub Falkowski, Ewa i Roman Garliccy, Natalia Han-Ilgiewicz, Jadwiga Jaroszevska, Józefa Joteyko, Kazimierz Kirejczyk, Halina Koneczna, Andrzej Lewicki, Jan Konopnicki, Otton Lipkowski¹⁰. Poinformowała również o planowanej w niedalekiej przyszłości publikacji materiałów z lat 1991–2000 (s. 192), co zostało zrealizowane w latach 1999–2003, w których przedstawiono życiorysy dalszych 23 osób.

Kolejną osobą odpowiedzialną za redakcję *Szkoły Specjalnej* była prof. Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz, która prowadziła ją w latach 2000 (od nr 4) – 2009. Jej pierwszym miejscem pracy był Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych im. Róży Czackiej; od roku 1982 związana była z WSPS (później APS), gdzie pracowała na stanowisku kierownika Zakładu Tyflopädagogiki, kierownika Katedry Pedagogiki Specjalnej oraz przez dwie kadencje – prorektora. Aktualnie zatrudniona w UKSW, gdzie jest dziekanem Wydziału Nauk Pedagogicznych oraz kierownikiem Katedry Pedagogiki Specjalnej i Integracyjnej. Współpracuje z polskimi i zagranicznymi środowiskami zajmującymi się pracą na rzecz osób niewidomych, m.in. z Towarzystwem Opieki nad Ociemniałym, PZN, Stowarzyszeniem Rodziców Dzieci i Przyjaciół Niewidomych „Tęcza”, Kliniką Okulistyczną AM w Warszawie, polskimi i zagranicznymi ośrodkami szkolno-wychowawczymi dla dzieci niewidomych, International Council for Education of People With Visual Impairment oraz Nowojorskim Komitetem Pomocy Niewidomym.

Doskonałą charakterystyką okresu, w jakim prof. Kuczyńska-Kwapisz sprawowała funkcję redaktora naczelnego *Szkoły Specjalnej*, jest jej wypowiedź zamieszczona w numerze 4 z roku 2004, w której podkreśliła zmiany, jakie w ostatnich latach dokonały się w teorii i praktyce pedagogiki specjalnej: „Wdrażana obecnie reforma systemu szkolnego wprowadza również zmiany w kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Znacznie wzrosła ranga nauczania integracyjnego, wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, inna jest struktura szkolnictwa, powstają gimnazja specjalne” (s. 161). Mimo że zmiany te znalazły swoje odbicie w materiałach publikowanych na łamach czasopisma, jednak nie wpłynęły zasadniczo na zmianę jego roli. *Szkoła Specjalna* nadal starała się realizować cele wyznaczone wcześniej, co nie było łatwe ze względu na pojawienie się nowych czasopism podejmujących problematykę z zakresu pedagogiki specjalnej, wydawanych przez nowo powstające ośrodki kształcenia pedagogów specjalnych. W APS pewnego rodzaju konkurencję stwarzały *Roczniki Pedagogiki Specjalnej* (wydawane w latach 1990–2000 pod red. prof. Jana Pańczyka, a w roku 2012 pod red. prof. J. Głodkowskiej) oraz półrocznik *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo* (redagowany przez prof. J. Głodkowską od 2005 r.). W roku 2000 WSiP po 26 latach współpracy zrezygnował z wydawania *Szkoły Specjalnej*, która utrzymała się jednak dzięki decyzji ówczesnego rektora WSPS prof. dra hab. Karola Poznańskiego¹¹ o przejściu jej przez uczelnię.

¹⁰ Do roku 1994 dział ten zawierał życiorysy ponad 60 osób.

¹¹ Funkcję rektora pełnił w latach 1984–1990 oraz 1999–2002.

Przypominając ten fakt w jubileuszowym wydaniu czasopisma, w 80. rocznicę jego istnienia, Redakcja poinformowała o planowanych zmianach oraz poprosiła o opinie, refleksje i uwagi czytelników, którym czasopismo ma służyć i umożliwiać otwartą, twórczą dyskusję, swobodną wymianę wiedzy i doświadczeń (2004, s. 161). Dla osób interesujących się biografią Grzegorzewskiej z pewnością niezwykle ciekawy jest artykuł Janusza Krężela, absolwenta PIPS-u z 1965 r., który rozpoczyna się od następujących słów: „Są miejsca w życiu każdego człowieka, ale są i ludzie czasem raz spotkani na szlaku naszej drogi, którzy pozostaną w świadomości i sercu do końca naszych dni. Takim człowiekiem, wśród nielicznych, była i pozostanie nadal prof. Maria Grzegorzewska. W chwilach najbardziej chmurnych, w chwilach zwątpień czy egzystencjalnych dociekań powracam do promiennych dni mojej młodości – do studiów w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej, w którym miałem możliwość nauki pod kierunkiem legendarnego już za życia człowieka – prof. Marii Grzegorzewskiej” (2004, s. 243). Efektem tej fascynacji osobowością Grzegorzewskiej była dociekliwość, z jaką Krężel penetrował Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, „gdzie do tej chwili spoczywają pokryte «patyną wieku»” jej akta. Na ich podstawie ustalił, że studiowała ona na Wydziale Filozoficznym, a nie jak podawała w swoim życiorysie na Wydziale Przyrodniczym (2004, s. 246).

Wątek jubileuszowy pojawiał się również w 2002 r., w którym z okazji 80-lecia APS-u zaprezentowano artykuły pracowników, absolwentów i studentów uczelni. Wśród nich szczególne znaczenie miał artykuł rektora prof. Karola Poznańskiego. Autor, przedstawiając historię, rozwój i perspektywy uczelni, podkreślił, że przez 45 lat była ona „absolutnym monopolistą w skali kraju w zakresie kształcenia nauczycieli szkół specjalnych” (Poznański, 2002, s. 133). W utrzymaniu tej pozycji ważną rolę odgrywały badania naukowe, upowszechniane przez Wydawnictwo APS, redagujące oprócz książek naukowych również *Szkółę Specjalną*. Stanowiła ona ważną pozycję w zbiorach bibliotecznych APS-u, które w 2002 r. przekraczały 110 tys. woluminów (złożonych m.in. z 56 tytułów czasopism zagranicznych i 140 czasopism krajowych) (tamże, s. 135). Nie mniejsze zainteresowanie wzbudził również bardzo osobisty artykuł Ewy Tomasiak (2002, s. 138) omawiający, na przykładach z życia Zdzisławy i Stanisława Bytnarów, rodziców Janka, ps. „Rudy”, bohatera słynnej książki Aleksandra Kamińskiego pt. *Kamienie na szaniec*, wpływ M. Grzegorzewskiej na kształtowanie osobowości jej uczniów „ku dobru, prawdzie i pięknu, które ma bezpośredni związek z historią duchową naszego narodu”, oraz wspomnianego już Janusza Krężela.

Nieco inny charakter miały pozostałe artykuły upamiętniające uroczystości rocznicowe w 2002 r. Dotyczyły one takich ważnych wydarzeń naukowych towarzyszących obchodom jubileuszu 80-lecia uczelni, jak *III Międzynarodowe Warsztaty Tyflopedagogiczne poświęcone szkoleniu nauczycieli wędrujących, uczących dzieci niewidome i słabowidzące* opisane przez J. Witczak (nr 4) oraz konferencja nt. *Twórczość – wyzwanie XXI wieku* opisana przez S. Górską (nr 5). W 2002 r. zamieszczono także wywiad z minister Krystyną Łybacką przeprowadzony w Światowym Dniu Osób Niepełnosprawnych oraz dwa artykuły dotyczące nauczania języka obcego w szkołach dla dzieci ze złożoną niepełnosprawnością i z upośledzeniem umysłowym: *Nauczanie języka obcego w gimnazjum specjalnym*

(A. Pelczarskiej) oraz *Nauczanie języka francuskiego formą rewalidacji upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim* (E. Urbańskiej) (nr 1). Do bardzo ważnych pozycji zamieszczonych w roku 2003 w numerze 1 należy wywiad rektora Polskiego Uniwersytetu w Londynie prof. Wojciecha Falkowskiego z Cicely Saunders – twórczynią ruchu hospicyjnego na świecie.

Zakończenie pracy redakcyjnej prof. Kuczyńskiej-Kwapisz zbiegło się z częstym w historii czasopism pedagogicznych jubileuszem 85-lecia istnienia. Była to okazja do ponownej refleksji nad rozwojem pedagogiki specjalnej oraz znaczeniem czasopisma. Wspomniano też o jego twórcach, zaznaczając, że „Autorami tekstów byli i są znawcy problemów osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych, którzy w centrum uwagi stawiali osobę z niepełnosprawnością, jej możliwości oraz potrzeby wyrównywania szans życiowych. Dzięki temu czasopismo pełni kilka funkcji. Informacyjną, która sprowadza się do przybliżenia czytelnikowi najnowszej wiedzy z zakresu pedagogiki specjalnej i nauk stanowiących dla niej podbudowę. Inspirującą zwłaszcza w tych obszarach, które są nowo wyłonione lub z różnych względów były dotąd pomijane. Doskonającą w zakresie metodycznym poprzez przekład teorii na język praktyki oraz postrzeganie praktyki pedagogicznej przez pryzmat teorii” (Kuczyńska-Kwapisz, 2009, s. 3). Zdaniem Redakcji znaczenie tych funkcji jest ważne ze względu na odbiorców pisma, rekrutujących się ze środowiska pedagogów, psychologów, socjologów skupionych wokół ośrodków akademickich, szkół i zakładów specjalnych oraz studentów różnych kierunków pedagogicznych (tamże).

Aktualnie redaktorem naczelnym *Szkoły Specjalnej* jest prof. Ewa Maria Kulesza, absolwentka Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A. I. Hercena w Petersburgu, gdzie uzyskała tytuł magistra oraz doktora nauk pedagogicznych w zakresie pedagogiki specjalnej. Stopień dra hab. uzyskała na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W APS pracuje od 1984 r., obecnie na stanowisku kierownika Zakładu Terapii Pedagogicznej w Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Jest członkiem Rady Naukowej APS, członkiem redakcji czasopisma *Wiestnik* wydawanego przez Kazachstański Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet im. Abaya oraz członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo*.

Działalność w *Szkole Specjalnej* E. Kulesza rozpoczęła w 2009 r. (od nr 2) od podkreślenia zmian wprowadzonych przez poprzedniego redaktora, związanych ze wzmocnieniem działu *Opracowania naukowe*, przy jednoczesnym zachowaniu cennych dla nauczycieli działów związanych z praktyką pedagogiczną, których efektem było wpisanie w 2008 r. przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego czasopisma na listę czasopism punktowanych (2 punkty). Przedstawiła również własną wizję *Szkoły Specjalnej*, uwzględniającą zasygnalizowane już wcześniej w niniejszym artykule modyfikacje w jej strukturze oraz aktywny współdziałanie środowiska pedagogów specjalnych w tworzeniu czasopisma (*Od Redakcji*, 2009, s. 85). Za jej kadencji – dzięki rozszerzeniu działu naukowego, wysokiemu poziomowi publikowanych artykułów nie tylko polskich, ale obcojęzycznych, nad czym czuwają członkowie komitetu redakcyjnego reprezentujący najważniejsze uczelnie kształcące pedagogów specjalnych, streszczeniom w języku angielskim oraz wprowadzeniu nowego działu *Prawo i praktyka*, którego

potrzebę sygnalizowano już w ankiecie przeprowadzonej w 1974 r. – *Szkoła Specjalna* nie tylko zwiększyła jeszcze bardziej krąg swoich odbiorców, ale również zyskała ogromne uznanie w kraju i na świecie, o czym świadczy podniesienie punktacji MNiSW w roku 2013 do 4, a w 2014 r. do 5.

Jedną z ciekawszych inicjatyw podjętych przez prof. Kuleszę było reaktywowanie niefunkcjonującego od 2004 r. działu *Zasłużeni dla pedagogiki specjalnej*. Dział ten został ponownie zainaugurowany przez przypomnienie sylwetki Anny Lechowicz (2012, 5) oraz Włodzimierza Pietrzaka, któremu poświęcono cztery artykuły w 2013 r. w numerze 2. Ponadto w związku z przypadającym w roku 2012 Rokiem Korczakowskim „upamiętniającym dokonania tej niezwykłej postaci – pedagoga, lekarza, pisarza i społecznika”, która od początku wchodzi do grona najbliższych współpracowników Marii Grzegorzewskiej (Frączek, 2013, s. 311), w 2013 r. ukazały się dwa artykuły o Korczaku. Pierwszy, zamieszczony w numerze 3 z 2013 r., autorstwa prof. Jadwigi Kuczyńskiej-Kwapisz, stanowi interesującą analizę jego prac zamieszczonych w *Szkole Specjalnej* w latach 1924–1937. Drugi, przygotowany przez prof. Adam Frączka¹², z inicjatywy którego „dla zaakcentowania historycznych związków Korczaka z PIPS-em” w 2004 r. powołano na uczelni Katedrę UNESCO im Janusza Korczaka, a w roku 2012 nazwano jego imieniem audytorium maksimum w APS, przedstawia tego „nauczyciela-nauczycieli” w dwóch perspektywach: „globalnej, ujmującej jego znaczenie dla rozwoju pedagogiki i działalności edukacyjnej, i skonkretyzowanej na jego funkcjonowaniu w jednej ze szczególnych ról zawodowych, mianowicie jako wykładowcy akademickiego” (Frączek, 2013, s. 311). Marii Grzegorzewskiej A. Hryniewicka poświęciła cykl artykułów zamieszczonych w numerach 1–5 z 2014 r.

Wiele spośród przytoczonych artykułów przywołuje ważne akcenty jubileuszowe, związane z obchodami kolejnych rocznic uczelni oraz *Szkoły Specjalnej*, nie dominują one jednak nad treściami czasopisma, o których można powiedzieć, że podobnie jak treści *Roczników Pedagogiki Specjalnej*, „obrazują dokonania współczesnej pedagogiki specjalnej oraz sygnalizują tendencje i kierunki jej rozwoju przyświecające badaczom tworzącym najpoważniejsze w Polsce środowisko naukowe uprawiające tę dyscyplinę pedagogiczną” (Łaszczyk, 2012b, s. 7)¹³. I chociaż ci badacze, jak sugerują tytuły publikowanych przez nich prac, podejmują różne zagadnienia, jednak tym, co ich łączy, jest szukanie odpowiedzi na pytania stawiane przez poprzednie i współczesne systemy edukacyjne: „Jak przygotować nauczycieli, którzy mają objąć opieką te skomplikowane wychowawczo, odchylone od normy dzieci, których braki i trudności trzeba dokładnie znać, a jednocześnie przewidzieć czasem intuicyjnie i przeczuć ich nieujawnione możliwości, na których trzeba stawiać budowlę rewalidacyjną? [...]. Jak uzbroić przyszłego pedagoga specjalnego w ten wielki, a tak mu potrzebny, zakres wielokierunkowej wiedzy i jak sprawić, żeby tę podawaną mu wiedzę tak umiejętnie zintegrować, by była mu prawdziwie przydatna, operatywna, służąca do twór-

¹² Pełniącego funkcję rektora uczelni w latach 1990–1993 oraz 2002–2008.

¹³ Patrz też Łaszczyk (2012a). J. Łaszczyk od 2008 r. pełni funkcję rektora APS-u.

czego, elastycznego wykorzystania jej w praktycznej działalności rewalidacyjnej, również wielokierunkowej, leżącej na styku mnóstwa technik, wymagających wyboru – zawsze indywidualnego wyboru, zawsze właściwie dobranej metody? [...]. Jaki ma być ten pedagog, ten prawdziwy człowiek, który zajmie się upośledzonymi?” (Dziedzic, Doroszevska, 1972, s. 227–228).

Kończąc rozważania dotyczące *Szkoły Specjalnej* mam pełną świadomość, że nie wyczerpują one całości zagadnień związanych z omawianym tematem, jednak sygnalizuję je z nadzieją, że pomimo niedoskonałej formy pobudzą do dalszej pogłębionej refleksji nad obecnym modelem uprawiania zawodu pedagoga specjalnego oraz nad rolą, jaką w jego kształtowaniu może odegrać niniejsze czasopismo. Mam też nadzieję, że wraz z upływem czasu nie straci ono nic ze swej atrakcyjności i zawsze znajdzie grono wiernych czytelników, tak jak znajdowało ich przez 90 lat¹⁴.

Bibliografia

- Bachman, W. (1979). *Biografie polskich pedagogów specjalnych*. Institut für Heil und Sonderpädagogik. Justus Liebig Universität Giessen.
- Doroszevska, J. (1972). Maria Grzegorzewska jako twórca Katedry Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Warszawskiego. W: J. Doroszevska, M. Falski, R. Wroczyński (red.), *Maria Grzegorzewska. Materiały z sesji naukowej – 7 XI 1969 r.* Warszawa: Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia.
- Doroszevska, J. (1972a). Podstawowe publikacje teoretyczne pracowników Instytutu i kręgu jego współpracowników. *Szkoła Specjalna*, T. 33, 3/4, 349–354.
- Doroszevska J. (1972b). *Szkoła Specjalna*. *Szkoła Specjalna*, T. 33, 3/4, 273–276.
- Dziedzic, S., Doroszevska, J. (1972). Podstawowe założenia i problemy teoretyczno-dydaktyczne. *Szkoła Specjalna*, T. 33, 3/4, 227–245.
- Frączek, A. (2013). Janusz Korczak – nauczyciel nauczycieli. Refleksje w związku z 90-leciem PIPS-WSPS-APS i Rokiem Korczakowskim. *Szkoła Specjalna*, T. 74, 4, 311–314.
- Frydrychowska, L., Głazek, J. (1974). Pięćdziesięciolecie czasopisma „Szkoła Specjalna”. *Szkoła Specjalna*, T. 35, 4, 289–308.
- Grzegorzewska, M. (1924/25). Zamiast programu. *Szkoła Specjalna*, T.1, 1, 1–4.
- Grzegorzewska, M. (1946/47). Losy wojenne i odbudowa Państwowego Instytutu Pedagogicznego. *Szkoła Specjalna*, T. 16, 1/4, 6–7.
- Hryniewicka, A. (2014). Dwudziestowieczne wzorce pedagogiczne – Maria Grzegorzewska i Janina Doroszevska. W: B. Falińska (red.), *Dialog pokoleń* (s. 25–65). Warszawa: Towarzystwo Kultury Języka i Wszecznica Mazurska w Olecku.
- Kirejczyk, K. (1972). Działalność związkowa i społeczna Marii Grzegorzewskiej. W: J. Doroszevska, M. Falski, R. Wroczyński (red.), *Maria Grzegorzewska. Materiały z sesji naukowej – 7 XI 1969 r.* Warszawa: Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia.
- Komitet Obchodu 40-lecia IPS. (1964). Instytut Pedagogiki Specjalnej i jego twórca. *Szkoła Specjalna*, T. 25, 2, 68–86.

¹⁴ O zapotrzebowaniu na to czasopismo można sądzić na podstawie informacji o jego nakładzie. Niestety do roku 1965 oraz w latach 1988–2002 w stopce redakcyjnej nie podawano takich danych, z wyjątkiem roku 1957, w którym zaznaczono wydanie 1804 egz. W roku 1966 nakład wynosił 2195 egz. i systematycznie wzrastał do roku 1980, w którym osiągnął 4100 egz. W latach następnych można zaobserwować spadek do poziomu 3525 egz. w 1988 r. W latach 2003 – 2009 nakład wynosił 1300 egz., obecnie wynosi 900 egz.

- Komitet Redakcyjny (1964). Instytut Pedagogiki Specjalnej obchodzi 40-lecie swej pracy. *Szkoła Specjalna*, T. 25, 2, 65–67.
- Komitet Redakcyjny i Redakcja „Szkoły Specjalnej”. (1982). *Szkoła Specjalna*, T. 43, 2, 83.
- Krauze, B. (1972). Bibliografia Instytutu Pedagogiki Specjalnej. *Szkoła Specjalna*, T. 33, 3/4, 272–383.
- Krężel, J. (2004). Wspominając profesor Marię Grzegorzewską i podążając po śladach jej studenckiej młodości w Uniwersytecie Jagiellońskim. *Szkoła Specjalna*, T. 65, 4, 243–251.
- Kuczyńska-Kwapisz, J. (2009). 85 lat „Szkoły Specjalnej”. *Szkoła Specjalna*, T. 70, 1, 3.
- Leśniak, K. (1972). Sprawozdanie z przebiegu Akademii, która się odbyła dnia 17 czerwca 1972 roku w gmachu ZG ZNP w Warszawie z okazji pięćdziesięciolecia PIPS im. Marii Grzegorzewskiej. *Szkoła Specjalna*, T. 33, 3/4, 368–372.
- Lipkowski, O. (1972). Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. W: J. Doroszevska, M. Falski, R. Wroczyński (red.), *Maria Grzegorzewska. Materiały z sesji naukowej – 7 XI 1969 r.* Warszawa: Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia.
- Łaszczuk, J. (2012a). Dziewięćdziesięciolecie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. *Szkoła Specjalna*, T. 73, 4, 245–251.
- Łaszczuk, J. (2012b). Drogi rozwoju pedagogiki specjalnej. *Roczniki Pedagogiki Specjalnej*, 14, 7–10.
- Od Redakcji*. *Szkoła Specjalna*, 1946/47, 1–5; 1947/48, 1; 1957,1, 1–5; 1958, 1, 1–2; 1972, 3/4, 193–194; 1982,1, 3; 2009, 2, 85.
- Poznański, K. (2002). Akademia pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej. Przeszłość – dzień dzisiejszy – przyszłość. *Szkoła Specjalna*, T. 63, 3, 132–136.
- Projekt kształcenia specjalnego w nowym systemie szkolnym*. (1976). *Szkoła Specjalna*, T. 37, 4, 3–19.
- Redakcja (1975). Wyniki ankiety w sprawie „Szkoły Specjalnej”. *Szkoła Specjalna*, T. 36, 4, 61–63.
- Redakcja (1994). „Szkoła Specjalna” 70-lecie czasopisma. *Szkoła Specjalna*, T. 54, 2, 67–69.
- Tomasik, E. (1982). Uczniowie Marii Grzegorzewskiej. *Szkoła Specjalna*, T. 43, 3, 137–141.
- Tomasik, E. (2001). *Polska Pani z lampą. Janina Doroszevska – człowiek i dzieło*. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Żabczyńska, E. (1998). Otton Lipkowski. *Szkoła Specjalna*, T. 58 (nr dodatkowy), 250–253.